

בן סורר ומורה - הקדמה

- עיינו בפרשת בן סורר ומורה בספר דברים כא, יח - כא
- למדו את המשניות במסכת סנהדרין פרק שמיני - מהו המכנה המשותף להלכות המובאות בפרק.
- משנה סח: וסוגיית הגמרא "קטן מנלן דפטור - בן הסמוך לגבורתו של איש ורש"י ותוס' שם. מהם שתי האפשרויות העולות מתוך הסוגיא ביחס לקטן בדין בן סורר ומורה? באר סברתם מה ניתן להסיק מהן על מהות דינו של בן סורר ומורה.
- כיצד מתפרשת הדרשה בן הסמוך לגבורתו של איש, עיין ברש"י במשנה בד"ה שנאמר בן ולא איש וברש"י בד"ה וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה.
- עיין ברמב"ם בפרוש המשניות כאן, וברמב"ם בהלכות ממרים פרק ז הלכה א והלכה ה וכן ברמב"ן על התורה בספר דברים פרק כא פסוק יח ובספר היראים סימן ר"ע

דברים פרק כא

(יח) כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִיגֹנוּ שִׁמְעַתְּ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:
(יט) וַתִּפְשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּשׁוֹ:
(כ) וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּגֹנוֹ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִיגֹנוּ שִׁמְעַתְּ בְּקוֹלנוּ זָלִל וְסָבָא:
(כא) וְרָגְמָהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת וַיִּבְעַרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ: ס

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עא עמוד ב

משנה. בן סורר ומורה נידון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב. שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם, לצדיקים - רע להן ורע לעולם, יין ושינה לרשעים - הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים - רע להן ורע לעולם. פיצור לרשעים - הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים - רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים - רע להן ורע לעולם, ולצדיקים - הנאה להן והנאה לעולם. שקט לרשעים - רע להן ורע לעולם, לצדיקים - הנאה להן והנאה לעולם.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עב עמוד א

משנה. הבא במחותרת נידון על שם סופו. היה בא במחותרת ושבר את החבית, אם יש לו דמים - חייב, אם אין לו דמים פטור.
גמרא. אמר רבא: מאי טעמא דמחותרת - חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. והאי מימר אמר: אי אזילנא - קאי לאפאי ולא שביק לי, ואי קאי לאפאי - קטלינא ליה. והתורה אמרה: אם בא להורגך - השכם להורגו.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

משנה. ואלו הן שמצילין אותן בנפשן: הרודף אחר חבירו להרגו, ואחר הזכר, ואחר הנערה המאורסה. אבל הרודף אחר בהמה, והמחלל את השבת, ועובד עבודה זרה אין מצילין אותן בנפשן.

רש"י מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

ואלו שמצילין אותן - מן העבירה.
בנפשן - ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה, ומקראי נפקי.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק ח

[ה] ידון על שם סופו, כלומר שהתורה העידה כי מי שהוא בגיל צעיר תאותן עד כדי כך כמתואר לא יבצר בסופו של דבר שיהא גוזל ממון אחרים ושופך דמים כדי לקחת ממון לעשות בו מה שהורגל, ולפיכך צוה ה' להכריתו לפני כן, וייהרג קודם שיהרוג.

[ו] וכן הבא במחותרת ידוע שמחשבתו אם יעמוד כנגדו בעל הבית להגן על ממונו ייהרגו, ולפיכך הותר להרגו.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ז הלכה א

בן סורר ומורה האמור בתורה הרי נתפרשה בו סקילה ולא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר לא תאכלו על הדם לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים וזו אכילת בן סורר ומורה שאינו נהרג אלא על אכילה מכוונת שאכל, שנאמר זולל וסובא מפי השמועה למדו שזולל הוא האוכל בשר ברעבתנות וסובא השותה יין ברעבתנות.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ז הלכה ה

לא ענש הכתוב קטן שלא בא לכלל המצות, וכן איש שגדל והרי הוא ברשות עצמו אינו נסקל מפני שגנב ואכל ושתה אכילה זו המכוונת, הא כיצד מפי השמועה למדו שאין דין זה אלא בבן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות עד שיקיף כל הגיד ואחר שיקיף השיער כל הגיד הרי הוא ברשות עצמו ואינו נסקל.

ספר יראים סימן רעה [דפוס ישן - נז]

בן סורר ומורה. צוה הבורא שלא לילך אדם בחוקות הגוים לרדוף אחרי שרירות לבבו להיות זולל וסובא דכתיב בפרשת קדושים תהיו [ויקרא כ' כ"ג] ולא תלכו בחוקות הגוי וחוקות הגוים זוללים וסובאים ומכאן למדנו אזהרה לבן סורר ומורה למה הוצרכנו ללמוד מלקות דידיה ממוקם אחר לפי שאזהרה זו לאו שבכללות ואין לוקין עליו. אי נמי יש לומר אזהרה לבן סורר ומורה נפקא מגזירה שוה שלמדנו מלקות ויסרו מווסרו ויסרו מבן בן מבן והיה אם בין הכות הרשע וההוא ענינא מוקמין בעדים זוממים במכות פ"א [ב' ב'] ואזהרה לעדים זוממים למדנו במכות פ"א [ד"ד ב'] מולא יוסיפו וגו'. ויש זולל וסובא שחייבה התורה סקילה דכתיב בפ' כי תצא כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקוליו זולל וסובא וכתוב ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת ותנן [סנהדרין ס"ח ב'] מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה.

רמב"ן דברים פרק כא

(יח) בן סורר ומורה - על דעת רבותינו (סנהדרין סח ב) אינו קטן, שהקטן פטור מכל עונשין שבתורה ומכל המצות, אבל הוא המביא שתי שערות. והנה יש עליו שני עונשין, האחד שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני שהוא זולל וסובא עובר על מה שנצטוונו (ויקרא יט ב) קדושים תהיו. ונאמר עוד (לעיל יג ה) ואותו תעבדו ובו תדבקון, כאשר פירשתי (לעיל ו יג) שנצטוונו לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסובא לא ידע דרך ה'. ועל הכלל, אין בו עתה חטא מות ועל שם סופו הוא נדון כמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין עא ב). וזה טעם וכל ישראל ישמעו ויראו - כי לא הומת בגודל חטאו, אלא ליסר בו את הרבים ושלא יהיה תקלה לאחרים:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סט עמוד ב

בן ולא בת. תניא, אמר רבי שמעון: בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה, שהכל מצויין אצלה בעבירה, אלא גזירת הכתוב היא: בן ולא בת.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק ח

א"ר יסא כל אילין מיליאי לא מסתברין דלא חילופין. תני תדע לך שהוא כן מי היה בדין שיהא חייב הבן או הבת הוי אומר הבת ופטרה התורה את הבת וחייבה את הבן. מי היה בדין שיהא חייב קטן או גדול הוי אומר גדול פטרה התורה את הגדול וחייבה את הקטן. מי היה בדין שיהא חייב הגונב משל אחרים או הגונב משל אביו ואמו הוי אומר הגונב משל אחרים פטרה התורה הגונב משל אחרים וחייבה הגונב משל אביו ואמו. ללמדך שכולן אינן אלא בגזירת מלך:

רמב"ם הלכות ממרים פרק ז הלכה יא

גזירת הכתוב הוא שיקל בן סורר ומורה, אבל הבת אינה נידונית בדין זה שאין דרכה להמשך באכילה ושתיה כאיש, שנאמר בן ולא בת ולא טומטום ואנדרוגינוס.